

Харківська обласна рада
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Державне управління охорони навколишнього природного середовища
у Харківській області

**ЧЕРВОНА КНИГА
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
Тваринний світ**

Харків — 2013

СТЕПОВА ГАДЮКА*Vipera renardi* Christoff, 1861**Степная гадюка**

Клас Рептилії — Reptilia

Ряд Лускаті — Squamata

Родина Гадюкові — Viperidae

Природоохоронний статус

Вразливий; вид на північній межі поширення. Занесений до Червоної книги України (вразливий), списку Бернської конвенції (Додаток II) та Європейського червоного списку (VU).

Морфологічна характеристика

Змія невеликих розмірів, 40–60 см довжиною. Тіло зверху темно- або світло-сірого кольору. Вздовж спини зигзагоподібна лінія більш темного, інколи майже чорного кольору. На голові зверху темний малюнок, через око проходить темна смуга. Зіниця вертикальна, голова зверху має п'ять збільшених лусок. На кінці морди зверху одна апікальна луска.

Ареал та поширення виду у регіоні

Поширений від України на заході до Алтаю та Китаю на сході, в лісостеповій, степовій та напівпустельній природних зонах. В Україні поширений в Лісостепу та Степу, в Криму — окрім південного узбережжя. У XVIII–XIX сторіччі був звичайним видом, який зустрічався на степових ділянках по всьому регіону. В XX сторіччі гадюка зникла у Харківському, Зміївському, Вовчанському, Богодухівському та, можливо, інших районах області. В останні роки відмічена в південних (Красноградський, Балаклійський, Ізюмський, Борівський) та східних (Дворічанський) районах; популяції фрагментовані.

Чисельність

Чисельність скорочується. Відомі поодинокі знахідки.

Місця перебування

Живе в степу, на схилах балок та ярів, вздовж узлісь невеликих байрачних лісів, на схилах серед розріджених дерев та кущів, у старих садах, на піщаних терасах річкових долин в розріджених сосняках.

Особливості біології

Активна з квітня до жовтня. Зимують під землею в норах гризунів, інших пустотах. Парування в травні. За спостереженнями у Харківській області в другій половині липня — серпні народжують 2–11 дитинчат. Статевої зрілості набувають на третьому-четвертому році життя. Максимальна тривалість життя більше десяти років. Живляться гризунами, ящірками, комахами (головним чином прямокрилими). Вороги — будь-які хижі ссавці, великі птахи. Гинуть на дорогах а також часто переслідуються людьми. Отруйна.

Основні чинники зниження чисельності

Трансформація первинних місцеперебувань внаслідок господарчого освоєння степів, застосування отрутохімікатів, фрагментація популяцій, пряме винищення, випалення сухої трави навесні тощо.

Заходи охорони

Збереження степових ділянок, створення екологічних коридорів між існуючими популяціями, обмеження в застосуванні отрутохімікатів в сільському господарстві, просвітницька робота з населенням.

Джерела інформації

Чернай, 1852; Сомов, 1897; Joger, Dely, 2005; Зіненко, 2006; Ведмедеря і др., 2007; Котенко, Кукушкін, 2009.

Автор: О. І. Зіненко
Фото: © О. І. Зіненко